

ماکس شلر و پدیدارشناسی

(مجموعه مقالات)

نوشته

مانفرد فرینگز و دیگران

گردآوری و ترجمه:

علی قیصری

شرکت سهامی (خاص) انتشارات خوارزمی

شابک ۷ - ۱۴۶ - ۴۸۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸ - ۷ 978-964-487-146-7 .ISBN

فهرست

۷	یادداشت
۹	۱. ماکس شلر (پیتر کوستنهام)
۳۶	آثار ماکس شلر
۳۸	مطالعاتی دربارهٔ آراء شلر
۳۹	ترجمهٔ آثار شلر به فارسی
۳۹	بررسی آراء شلر در فارسی
۴۱	۲. معروضات پدیدارشناسی از دیدگاه ماکس شلر (پیتر سپیدر)
	۳. مفهوم زمان اجتماعی از دید
۸۱	جرج هربرت مید و ماکس شلر (مانفرد فرینگز)
	۴. ادموند هوسرل و ماکس شلر:
۱۰۹	دو دیدگاه دربارهٔ بین‌الذهان استعلایی (مانفرد فرینگز)
۱۴۵	واژه‌نامه
۱۴۷	فارسی - انگلیسی
۱۶۰	انگلیسی - فارسی
۱۷۳	فهرست اعلام و اصطلاحات

یادداشت

مجموعه حاضر شامل چهار مقاله درباره آرای ماکس شلر اندیشمند آلمانی در اوایل سده گذشته میلادی می باشد. همان گونه که از بخش های چهارگانه کتاب استنباط می گردد، آرای شلر در آن دوره مستقیماً بر جریان هایی مانند پدیدارشناسی، انسان شناسی فلسفی و جامعه شناسی معرفت اثربخش بودند و اساساً در تکوین آن جریان ها دخالت داشتند. نخستین مقاله این مجموعه به معرفی کلی و مقدماتی آرای شلر و آثار او اختصاص دارد و مراحل گوناگون زندگانی فکری او را نشان می دهد و بویژه دیدگاه و روش شناسی شلر را در نحوه بررسی انسان و نیز راجع به نظریه شناخت روشن می سازد. مقاله دوم به تأثیر شلر و برخی از دستاوردهای او در زمینه فکری پدیدارشناسی می پردازد. تمرکز اصلی این بخش بر موضوع معروضات (یا معطیات) پدیدارشناسی قرار دارد که از جمله مفاهیم کانونی نظریه شناخت در جریان پدیدارشناسی می باشد و از این راه ویژگی ها و ظرایف بیشتری از دیدگاه شلر را هم توضیح می دهد. مقاله سوم به موضوع زمان می پردازد، که آن نیز از دیگر مفاهیم اصلی پدیدارشناسی است، و آن را در قیاس با جریان فکری انسان شناسی از دیدگاه جورج هربرت مید مطرح می کند. در این بخش موضوع زمان، هم از منظر تجربیات آنی زنده و هم از زاویه بسیط تری که شامل بازیابی زمان گذشته (اعم از گذشته فردی و گذشته جمعی) و رابطه زمان مند و

پیچیده‌ای که میان طیف متنوع خاطرات دور و نزدیک وجود دارد، مطرح و بررسی می‌گردد. مقاله چهارم نیز به مفهوم بنیادی دیگری در جریان پدیدارشناسی می‌پردازد، که عبارت از مفهوم بین‌الذهان استعلایی است. در این بخش همچنین مفاهیم کانونی دیگری در پدیدارشناسی، از جمله حیث التفاتی و تقوم استعلایی، در ارتباط و در قیاس با آرای ادموند هوسرل که خود مؤسس جریان پدیدارشناسی بود، مورد بحث قرار می‌گیرند.

گزینش و برگردان فارسی این مقالات، هر یک به لحاظ فایده‌اش در معرفی وجهی از آرای شلر، سالیان پیش انجام گرفت و بدو نیز به توالی در همان ایام صورت نشر یافت. در مجموعه حاضر کلیه اطلاعات کتابشناسی و توضیحات دیگر در ابتدای هر بخش آورده شده است. همچنین شماری از واژگان پدیدارشناسی در آراء شلر به صورتی که در ترجمه حاضر مورد استفاده و پیشنهاد قرار گرفته‌اند در دو واژه‌نامه جداگانه (انگلیسی به فارسی و فارسی به انگلیسی)، در انتهای کتاب آمده‌اند. فهرستی از اعلام و برخی از تعابیر و اصطلاحات پدیدارشناسی نیز به انتهای کتاب افزوده گشته است.

در اینجا لازم می‌دانم از خانم فتانه کهوند که در آماده‌سازی و چاپ کتاب توجه و همکاری داشتند و خانم سمانه علیزاده که حروفچینی کتاب را انجام دادند سپاسگزاری کنم.

علی قیصری - اردیبهشت ۱۳۹۳

ماکس شلر

« پیترو کوستنباو »

ماکس شلر*، پدیدارشناس و فیلسوف اجتماعی آلمانی، در شهر مونیخ^۱ به دنیا آمد. مردی بود پرشور، بسیار فاضل، و همواره در جست و جوی تجربیات و مباحث تازه. ریشه خانوادگی وی را از طرف پدری می توان به قرن شانزدهم میلادی رساند - بسیاری از اجداد او در شهر کوبورگ^۲ از نواحی استان باواریا^۳ از جمله قضات و روحانیان پروتستان بودند؛ در حالی که خانواده مادری اش یهودی بودند. برخورد مذهبی که از چنین سابقه خانوادگی برمی خاست در سرتاسر آثار او منعکس است. نخستین مرحله از زندگی فکری و فلسفی شلر زیر نفوذ شدید عقاید ایده آلیستی و لیبرال آموزگار

*. کتابشناسی و یادداشت:

Peter Koestenbaum, "Max Scheler" in *The Encyclopedia of Philosophy*, Paul Edwards, Editor in Chief, New York & London, 1967 (Reprint Edition 1972), vol. 8, pp. 302-305.

نویسنده مقاله استاد فلسفه در کالج ایالتی سن خوزه در کالیفرنیا و دارای تألیفاتی در زمینه پدیدارشناسی است. مقالات مربوط به کارل یاسپرس Karl Jaspers، اونا مونو Miguel de Unamuno y Jugo و ماکس شلر (مقاله حاضر) در دایرة المعارف فلسفه، به ویراستاری پل ادواردز، به قلم اوست. برای چاپ نخست این ترجمه با تفاوتهایی، بنگرید به: نشریه کلک، شماره ۴۹ و ۵۰، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۳، ص. ۸-۲۴. افزوده های مترجم در متن در داخل کروشه [] آمده اند. توضیحات اضافی در پانوشته ها از مترجم است.

1. Munich 2. Coburg 3. Bavaria

رودلف اوکن^۱ گذشت. در سال ۱۹۰۱ شلر مدرس^۲ دانشگاه ینا^۳ گردید. در سال ۱۹۰۷ به دانشگاه مونیخ رفت، و وارد مرحله‌ای شد که در شکل‌گیری افکار او مؤثر بود. او در مونیخ با فرانتز برنتانو^۴ و نیز با عده‌ای از شاگردان و همفکران ادموند هوسرل^۵ آشنایی یافت و زیر نفوذ آرای آنها افکارش قویاً به‌سوی جریان فکری پدیدارشناسی^۶ معطوف گردید. شلر هیچ‌گاه از زیر بار چنین تأثیری شانه خالی نکرد،

۱. Rudolf Christoph Eucken (1846-1926). رودلف اوکن فیلسوف ایده‌آلیست آلمانی، مفسر ارسطو، و نویسنده کتابهایی درباره اخلاق و حکمت تالیف بود. او برای درک بهتر انسان نه راه تعقل انتزاعی را می‌پسندید و نه طرحهای کلی فلسفه‌های نظام‌دار را. به نظر او پاسخ را باید در تجربیات واقعی و معنویت موجود در انسان جست. اوکن به‌خاطر همین توجهش به‌بعد معنوی و پرداخت فلسفه‌ای انسانی، در سال ۱۹۰۸ برنده جایزه نوبل در ادبیات گردید. از تألیفات اوست:

Grundlinien einer neuen Lebensanschauung (1907; tr. *Life's Basis and Life's ideal*, 1911); *Der Sinn und Wert des Lebens* (1908; tr. *The Meaning and Value of Life*, 1909); *Erkenntnis und Leben* (1912; *Knowledge and Life*, 1913).

2. Privatdozent 3. Jena

۴. Franz Brentano (1838-1917). فرانتز برنتانو فیلسوف آلمانی و از پیشگامان احیای نظریه «حیث التفاتی» در سده گذشته بود. توجه او به‌حیات نفسانی الهام‌بخش تکوین نظریات بعدی در روانشناسی جدید گردید. تأثیر آرای برنتانو را در میان شاگردان برجسته‌اش مثل ادموند هوسرل و زیگموند فروید می‌توان دید. از جمله تألیفات اوست:

Vom Ursprung sittlicher Erkenntnis (1889; tr. *Origin of our Knowledge of Right and Wrong*, 1973); *Untersuchungen zur Sinnespsychologie* (1907, "Inquiry into Sense Psychology"; *Von der Klassifikation der psychischen Phänomene* (1911, "On the Classification of Psychological Phenomena").

5. Edmund Husserl (1895-1938).

6. Phenomenological movement

مگر در اواخر عمرش که قدری از شدت آن کاست و آن را تعدیل ساخت. در سال ۱۹۱۰ شلر از کار تدریس کناره گرفت و در برلین^۱ مستقلاً به نویسندگی پرداخت. در آنجا، مقارن ایامی که وارد دومین و پربارترین مرحله زندگی فکری اش می شد، پیش نویس یا متن کامل شده برخی از مهمترین آثار خود را بوجود آورد، مانند آزردهی و قضاوت ارزش اخلاقی (۱۹۱۲)^۲، و پدیدارشناسی و نظریه همدردی، عشق و نفرت (۱۹۱۳)^۳. همچنین کتاب فرمالیسم در اخلاق و تصور مادی ارزش اخلاقی^۴، در دو جلد (۱۹۱۳-۱۹۱۶)، را تحریر کرد. در این کتاب شلر از دیدگاه پدیدارشناسی به بحث درباره ساخت ارزشها آن گونه که در معرض آگاهی قرار می گیرند پرداخت و از برداشت کاملاً صوری کانت^۵ انتقاد کرد. با شروع جنگ جهانی اول، بر اثر احساس ناسیونالیستی شدیدی که در او بیدار شده بود، کوشید تا شرکت آلمان را در جنگ توجیه و از آن ستایش کند. در سال ۱۹۱۵ نبوغ جنگ و جنگ آلمان^۶ را منتشر ساخت و بین سالهای ۱۹۱۷ و ۱۹۱۸ از طرف

1. Berlin

2. *Über Ressentiment, und moralisches werturteil* ("On Resentment and Moral Value Judgment").

3. *Zur Phänomenologie und Theorie der Sympathie-gefühle und von Liebe und Hass* ("Contributions to the Phenomenology and Theory of Sympathy and of Love and Hate").

4. *Der Formalismus in der Ethik und die Materiale Wertethik* ("Formalism in Ethics and the Material Value Ethics").

5. Immanuel Kant (1724-1804)

6. *Der Genius des Krieges und der deutsche Krieg* ("The Genius of War and the German War").

وزارت خارجه آلمان به مأموریتی سیاسی در ژنو^۱ گمارده شد. دیری نپایید که در سال ۱۹۲۰ بشدت از جنگ و فجایع آن روی برتافت و به مذهب کاتولیک گروید. توجیه فلسفی این گرایش را شلر در اثری تحت عنوان عنصر جاوید در انسان^۲ (۱۹۲۱) بیان نمود. در این اثر شلر از دیدگاه پدیدارشناسی توضیح مفصلی درباره قلمرو ماهیت و ارزشهای دینی می آورد که به نظر او هر بشری ناگزیر از دریافت و درک ساده^۳ آنهاست. به نظر او «این قلمروی است از وجود و ارزش [ها] که اساساً و اصلاً حساسش از دنیای تجربی جداست.» پس از جنگ، شلر کرسی فلسفه و جامعه شناسی را در دانشگاه کلن^۴ پذیرفت و در همانجا بود که نظریه خود را درباره جامعه شناسی معرفت پرداخت و به انتشار پژوهش های جامعه شناسی و بررسی جهان بینی های^۵ (۱۹۲۳-۱۹۲۴) اقدام کرد - این نشریه در سال ۱۹۲۶ تبدیل گردید به صور معرفت و جامعه^۶. در سال ۱۹۲۴، یعنی چهار سال پیش از درگذشتش بود که شلر وارد سومین دوره زندگی خود شد؛ یعنی زمانی که بتدریج از مذهب کاتولیک و سرانجام از خدا باوری^۷ عرضی روی گردانید تا گونه ای انسان شناسی جامع^۸ که به مشرب اصالت

1. Geneva

2. *Vom Ewigen im Menschen* (tr. *On the Eternal in Man* [1950]).

3. (to) apprehend 4. Cologne

5. *Schriften zur Soziologie und Weltanschauungslehre* ("Contributions to Sociology and to the Study of World Views").

6. *Die Wissenformen und die Gesellschaft* ("Forms of Knowledge and Society").

7. theism 8. comprehensive anthropology

حیات^۱ و نظریه وحدت وجود^۲ متمایل بود را پیروراند. در این هنگام توجه او تا حدودی به علوم طبیعی جلب گردید. شرح و بسط این پژوهشها در دو کتاب جایگاه انسان در جهان هستی^۳ (۱۹۲۸) و انسان در عصر برابری و تعدیل^۴ (۱۹۲۹) منعکس است. در اوایل سال ۱۹۲۸ به دانشگاه فرانکفورت^۵ رفت و در همان سال بود که درگذشت.

روش‌شناسی^۶

شلر بر روش پدیدارشناسی تأکید بسیار داشت. در آن زمان این روش رسماً توسط ادموند هوسرل پیشنهاد گردیده و پرداخت شده بود، و شلر نیز در کتاب خود فرمالیسم در اخلاق^۷ طرحی از آن بدست داده بود. شلر کار خود را ادامه دهنده کوششهای فلسفی نیچه^۸، دیلتای^۹، و برگسون^{۱۰} می‌دانست، و درست بر این باور بود که پدیدارشناسی می‌تواند دگرگونی بنیادینی در تصورات ما از جهان و از خودمان به‌ارمغان آورد. هر چند که نمی‌توان نظام‌بندی ویژه‌ای در

1. vitalism 2. pantheism

3. *Die Stellung des Menschen im Kosmos* ("The Place of Man in the Universe").

4. *Der Mensch im Weltalter des Ausgleich* ("Man in the Age of Equalization").

5. Frankfurt 6. Methodology

7. *Der Formalismus in der Ethik*

8. Friedrich Nietzsche (1844-1900)

9. Wilhelm Dilthey (1833-1911)

10. Henri Bergson (1859-1941)